

Валентина Головань,
студентка,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

НАСИЛЬСТВО ЗАБРУДНЮЄ НАШЕ ЖИТТЯ

У статті аналізуються види насильства над дітьми, ознаки виявлення дітей-жертв насилля та психологічні портрети кривдників. Також розглянуто шляхи правового захисту дітей від насильства в родині.

Valentyna Holovan

VIOLENCE POLLUTES OUR LIFE

The article provides the analysis of types of child abuse, particularities of identification of children-victims of violence and psychological profiles of offenders. The legal ways of child protection from domestic violence are analyzed.

Внаслідок свого соціального статусу дитина знаходиться в залежності від дорослих і є беззахисною перед найбільш негідними проявами людської ницості.

Насильство – це навмисні дії, які робить одна або кілька осіб, які:

- спрямовані на досягнення певної цілі;
- спричиняють шкоду (фізичну, моральну, матеріальну) іншій особі;
- порушують права і свободи цієї особи;
- унеможливають ефективний самозахист потерпілих від насильства (той, хто чинить насильство має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні, матеріальні тощо).

Відповідальність за насильство завжди лежить на кривднику і не може бути знята посиланням на «провокаційну» поведінку того, хто потерпає. Але, усвідомлюючи ситуацію насильства, той, хто потерпає, може впливати на неї, особливо коли мова йде про випадки насильства в сім'ї.

Причини прояву жорстокості до дітей:

- дорослі мають негативні моральні якості;
- незадоволення своїм способом життя, соціальним станом, відсутністю роботи, іншими негараздами у житті;
- як результат конфліктів у сім'ї;
- психічне захворювання батьків чи інших кривдників.

Насильницькі дії:

- Побиття. Знущання. Присилування. Приниження. Примус. Сексуальні домагання.
- Лайки, образи. Згвалтування. Маніпулювання. Моральний, психологічний та економічний тиск.
- Торгівля людьми. Примус до шлюбу. Примус до проституції.

Зневажання людських прав дитини, приниження її гідності сприяють виникненню дитячої психологічної травми, яка деформує особистість, порушує природний психологічний та фізіологічний розвиток дитини. Насильством над дітьми є випадки, коли батьки: знущаються над дитиною, б'ють її, завдають шкоди здоров'ю дитині, залякують її, використовуючи при цьому різні суспільні установи (міліцію, церкву, спецшколу, колонію, психіатричну лікарню). А також коли порушують її статево недоторканість, навіюють страх за допомогою жестів, поглядів, перебувають дитину під час розмови, використовують образливі прізвиська соромлять та ігнорують її.

Зазвичай, діти, які зазнають жорстокого поводження, характеризуються: замкнутістю, низькою шкільною успішністю, конфліктністю з оточуючими, схильністю до бійок. Ознаками емоційних проблем у дітей, які зазнали насилля можуть бути наступні: підвищена агресивність, мінорний настрій, депресія, тривожність. З метою запобігання подібних проблем слід відкривати спеціальні «школи молодих батьків», діяльність яких має бути спрямованою на налаштування батьків на прояв турботи до своїх дітей, пропаганду злагоди та гуманності до неповнолітніх.

Насильство над дітьми можна класифікувати також за такими ознаками:

- у залежності від стратегії кривдника: очевидне та приховане (непряме);
- за часом: те, що відбувається зараз, і те, що трапилося в минулому;
- за тривалістю: одноразове або багаторазове, що триває роками;
- за місцем та оточенням: вдома – з боку родичів; у школі – з боку педагогів або дітей; на вулиці – з боку дітей або незнайомих дорослих.

Насильство може мати спільні елементи:

- завжди є наслідком продуманої дії, а, отже не випадковим;
- пов'язується з порушенням певних прав дитини;
- присутній елемент послаблення здатності до захисту.

Фізичне насильство: жорстокі фізичні покарання, фізичні знущання, побиття, штовхання, спроби задушити, викручування рук та ін.;

Сексуальне насильство: зґвалтування, нав'язування сексуальних стосунків, сексуальні дотики/поцілунки, інцест (кровозмішення), показ порнографії, залучення дитини до виготовлення порнографічного продукту...

Залюквання: використання своїх переваг – росту, розмірів та сили, навіювання страху за допомогою розповідей, дій, тестів, поглядів, крики, стресогенна поведінка, жорстокість щодо інших істот; використання «вищих сил», громадських установ: загроза суворого покарання Богом, судом, міліцією, школою, спецшколою, притулком, родичами та психіатричною лікарнею;

Ізоляція: контролювання доступу дитини до інших людей: бабусі/дідуся, однолітків, братів/сестер, батька/матері, інших людей; контроль за перебуванням дитини у помешканні; заборона виходити з дому, контроль за спілкуванням дитини з друзями, зачинення дитини у коморі, сараї чи туалеті, чи у будь-якому іншому закритому приміщенні, обмеження спілкування з дитиною до повного ігнорування її потреби у спілкуванні;

Емоційне насильство: приниження, використання скарг для тиску на дитину, використання дітей в якості довірених осіб, крики, непослідовність, присоромлення дитини, використання дітей у конфліктах між батьками, «торгівельна» поведінка одного з батьків щодо любові до дитини.

Економічне насильство: незадоволення основних потреб дитини, відмова чи зволікання у виплаті аліментів, занижений розмір державної допомоги одиноким матерям та багатодітним сім'ям, повна відмова дитині в грошах, контролювання дитини за допомогою грошей.

Ознаки виявлення дітей – жертв домашнього насилля

У дітей дошкільного віку: пасивна реакція на біль; відсутність спротиву, змирення з існуючим станом речей; нічні кошмари, страхи; енурез; енкопрез; гіперактивність; синці (на плечах та грудній клітині, сідницях, нижній частині спини, поверхні стегон, щоках, нижній шелепі, внутрішній поверхні вуха) характерної форми (пряжка ремня, пальці, шнур тощо); множинність та різний «вік» синців (від темних до жовтих); укуси, опіки (особливо на кінцівках, круглі чіткі опіки від сигарет); переломи; «синдром тряски» (крововиливи на кон'юнктиві ока, сліди пальців на грудях); пошкодження генітальної, анальної ділянок у вигляді синців, припухлостей, розривів, пігментації, кровотеч.

В учнів молодшого та середнього шкільного віку: прагнення приховати причину ушкоджень і травм; самотність, замкнутість, відсутність друзів чи погіршення взаємин з однолітками; страх йти додому після школи; низька успішність; невласлива віку сексуально забарвлена поведінка; неврівноваженість, агресивність, схильність до руйнівних дій та псування речей; погана увага, уповільнене мовлення, нездатність вчитися; уникання однолітків, бажання гратися лише з маленькими дітьми; страх фізичного контакту; страх повертатися додому;

Зовнішні прояви насилля у поведінці.

Дім, в якому практикується насильство, є непередбачуваним, він лякає дитину, яка не знає, коли і за яких обставин відбудеться наступний спалах агресії. У результаті вразливість і відсутність контролю над ситуацією призводять до прояву впертості та мовчання в поведінці або до агресивної поведінки. Спостерігаючи за насильством в родині, діти можуть дійти висновку, що насильство є спосіб, яким доцільно вирішувати конфлікти і проблеми. Тому ці діти, зазвичай, нездатні виразити свої почуття і емоції вербально, а наслідують дорослих.

Залучення дітей у сімейний конфлікт. Відомо багато випадків, коли діти втягуються в боротьбу батьків. Вони хочуть зупинити потік насильства і конфліктів в родині. В результаті того, що діти так глибоко вкорінені в конфлікт сім'ї, їм важко відокремити себе від батьків.

– *Захисник матері.* Не є рідкісними випадки, коли дитина залучається у родинний конфлікт, намагаючись захистити матір, проти якої спрямований потік агресії.

– *Розчарування.* Життя в сім'ї, де практикується насильство над дітьми, супроводжується високим рівнем напруги. Діти переживають постійний стрес, тому часто засмучені, розчаровані, втрачають рівновагу навіть при найменших труднощах.

– *Почуття виправданої жорстокої поведінки.* Деякі матері, які не хочуть налаштувати дітей проти їх батьків, намагаються пояснити, знайти виправдання насильницьким діям чоловіка.

– *Почуття непотрібності.* У зв'язку з тим, що батьки багато сил та енергії віддають на подолання конфлікту, в них залишається мало часу та сил, щоб займатись дитиною. У дитини може виникнути почуття непотрібності, занедбаності. Такі думки можуть призвести навіть до спроб суїциду.

– *Ізоляція.* У більшості сімей, де насильство застосовується як засіб виховання, такі факти не проговорюються відкрито. Деякі діти навіть вважають, що з ними не все в порядку, бо їх сім'я відрізняється від інших.

– *Суперечливі почуття щодо батька.* Дитина, яка втікає з дому, або вилучається з сім'ї, нерідко відчуває сильні, теплі почуття до батьків, захищає їх, намагається виправдати, незважаючи на те, що останні жахливо поводитись з ними.

Правовий захист від насильства над дітьми в родині.

На національному рівні в Україні прийнято ряд законодавчих та нормативно-правових актів, які захищають дитину від насильства в сім'ї, а також регламентують діяльність правоохоронців щодо попередження та припинення насильства в сім'ї. Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини.

Сімейний кодекс визначає сферу сімейних та родинних відносин. Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за адміністративні порушення, що загрожують громадському порядку й громадській безпеці та які можуть бути вчинені в побутовій сфері Закон «Про попередження насильства в сім'ї», Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису» (ст. 173.2 КУпАП). Передача інформації про випадки жорстокого поводження з дитиною для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства покладається на: органи опіки і піклування; служби у справах дітей; центри соціальних служб для молоді.

Механізм взаємодії служб у справах неповнолітніх, органів внутрішніх справ, органів і закладів освіти, охорони здоров'я, у справах сім'ї та молоді у попередженні жорстокого поводження та насильства по відношенню до дитини, наданні невідкладної допомоги дітям, які потерпіли від насильства, визначено спільним наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.04 № 5/34/2/11 (zareєстровано в Міністерстві юстиції 22.01.04 р. за № 99/8697) «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення».

Координатором заходів щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними або реальної загрози його вчинення є служба у справах неповнолітніх. У разі виявлення фактів жорстокого поводження або насильства стосовно дитини, про такі випадки необхідно негайно інформувати територіальний підрозділ служби у справах неповнолітніх за місцем проживання дитини.

Людмила Головач,
мол. наук. співроб.,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї

У статті аналізуються особливості проявів сексуального насильства у сім'ї щодо дітей. Показано його негативний вплив на становлення майбутнього сім'янина.

Liudmyla Holovach

PARTICULAR MANIFESTATIONS OF DOMESTIC SEXUAL ABUSE

The article features the problem of physical domestic violence against children. The negative influence of violence on children and on development of their family relations in future.

Серед негативних особливостей життєдіяльності сучасної сім'ї в Україні виділяють кризу сімейних традицій, родинно-побутової культури; розпад шлюбів; зростання кількості неповних сімей, сімей з нерідними батьками; значну поширеність абортів та позашлюбних зачаття; деградацію шлюбно-сімейних стосунків; девальвацію сенсу сімейного життя; сексуальну експлуатацію дівчат та молодих жінок; погіршення репродуктивного здоров'я населення. Свідченням цього є констатоване медичними працівниками швидке розповсюдження ВІЛ-інфекції та венеричних захворювань серед підлітків та молоді, ранній початок статевого життя підлітків, що призводить до небажаної вагітності та пологів або ж абортів.

Гострою проблемою постає схильність підлітків до проституції. Відсутність культури міжстатевих взаємин, неготовність до конструктивної взаємодії спричинює велику кількість розлучень серед новостворених пар та значний відсоток неповних сімей, що, у свою чергу, сприяє неповноцінному статево-рольовому вихованню дітей. У сім'ях існують жорстокість, насильство, жорстка система примусу, підвищений рівень взаємної агресії. Існує незнання сім'єю своїх прав у суспільстві, низький рівень загальної культури та знань серед підлітків і молоді з питань статевих стосунків, шлюбу та сім'ї. Науково-популярна